

nio pločio, žemos. Taigi vyrauja bendra mezo-konchinė, apyžemė (k. Nr. 2 — chamekonchinė, žema) jų forma. Moterų nosis vidutinio pločio, aukšta, o vyro — vidutinių matmenų. Bendra jos forma leptomezorininė (posiaurė).

Veido profiliuotė buvo galima nustatyti ne visoms kaukolėms. Trijų Plinkaigalio moterų nazomaliarinis kampas, kuris apibūdina veido viršutinio aukšto horizontalią profiliuotę, yra vidutinių dydžių; taigi ši veido dalis saikingai profiliuota. Zigomaksiliarinis kampas, rodantis veido apatinio aukšto horizontalią profiliuotę, vienos kaukolės (iš k. Nr. 2) labai mažas, kitos (iš k. Nr. 4) — mažas; taigi profiliuotė griežta. Nosies kampą ir jos šaknies išvešėjimo rodiklius (dakrialinį ir simotinį) buvo įmanoma apskaičiuoti tik iš kapo Nr. 4(317) kaukolės. Dakrialinis rodiklis didelis, o simotinis rodiklis ir nosies kampas — vidutinių dydžių. Taigi nosis saikingai atsikišusi, smarkiai išvešėjusia šaknimi. Vyro iš Veršvų kapo Nr. 22 profiliuotės požymiai netirti.

Norėdami susidaryti bendrą Lietuvos ankstyvųjų virvelinės keramikos ir laivinių kovos kirvių kultūros žmonių antropologinio tipo vaizdą, lytinio dimorfizmo koeficientais (18, p. 123—125) koregavome moteriškų kaukolių matmenis ir taip pavertėme jas pseudovyriškomis. Prijungę vyro iš Veršvų kaukolės matmenis, gavome 4 kaukolių seriją (2 lent.). Jos statistiniai rodikliai leidžia tvirtinti, kad laivinių kovos kirvių kultūros žmonės buvo masyvūs, dolichokraniški europidai, platoko ir aukšto veido, plačių ir žemų akiduobių, saikingai atsikišusia nosimi, smarkiai išvešėjusia jos šaknimi, ryškios horizontalios veido profiliuotės. Šis tipas priklauso šiaurinių europidų ratui.

Nesigilindami į jo sąsajas su kitais Lietuvos neolito antropologiniais tipais, kuriuos apžvelgiame straipsnyje apie Pamarių kultūros žmones (žr. p. 53), galime pasakyti, kad šio tipo analogijų randame Pabaltijo mezolito ir ankstyvojo neolito (pvz., Zveiniekuose Latvijoje), Estijos laivinių kovos kirvių ir Fatjanovo kultūros kapuose (19, p. 26, 52, 94; 20, p. 204).

Moters iš Plinkaigalio kapo Nr. 4 buvo galima išmatuoti visus ilguosius galūnių kaulus (3 lent.). Galūnių griaučiai gracilūs (mažo ilgio, skersmenų ir apimčių). Visi matmenys harmoningai maži, dėl to daugumos kaulų masyvumo ir tvirtumo rodikliai yra vidutinių reikšmių. Iš galūnių kaulų ilgio atkurtas vidutinis moters ūgis išeina nepaprastai žemas: lietuvių dabartinei populiacijai nustatytais regresijos lygtimis — 152,9 cm, L. Manuvrijės metodu — 153,0 cm, A. Telkės — 153,2 cm, M. Troter ir G. Glezer — 154,3 cm. Keistoka, kad skirtingais metodais atkurtas ūgis beveik vienodas. Paprastai 2 paskutiniai metodai jį smarkiai paaukština.

ODONTOLOGINIAI DUOMENYS

I. BALCIUNIENĖ

Plinkaigalio odontologinė medžiaga labai skurdi — tik 1 individo išlikę sveiki abu žandikauliai, 2-jų — vien apatinieji.

Kapas Nr. 1(241). Moters dantys labai nudilę: M_1 — iki 6, kandžiai ir iltys — iki 4 laipsnio. Odontologiniam tyrimui netinka. Išlikę 8 sveiki dantys. Žandikaulio alveolinė atauga atrofavusis iki 3 laipsnio ties kandžiais, konkrementų nėra.

Kapas Nr. 2(242). Išlikę 3 sveiki dantys, nudilę iki 4 laipsnio. Žandikaulio alveolinė atauga ties kandžiais atrofavusis iki 3 laipsnio, konkrementų nėra.

Kapas Nr. 4(317). Kraudingo nėra, abu viršutiniai krūminiai dantys (M^1 ir M^2) sudaryti iš 4 gumburų, jų vainikas 4 formos. M^2 emalis nutekėjimų neturi. Dantų, kuriuos buvo galima išmatuoti, odontometriniai duomenys tokie:

M^1 VL cor — 11,6	MD cor — 10,3
M^2 VL cor — 11,2	MD cor — 9,3
M cor — 10,95	I cor — 112,6
M cor — 10,25	I cor — 120,4

Dantys stipriai nudilę: M_1 , M_2 ir M^1 iki 4 laipsnio, o M^2 — iki 3—4. Iš išlikusių 25 dantų 2 pakenkti karieso: vidurinis kariesas nustatytas 37-to danties kaklelyje, to paties danties kontaktinis medialinis paviršius buvo apimtas lėtinio periodontito, 48-to danties kontaktiniame medialiniame paviršiuje aptiktas vidurinis kariesas. 3 dantų (13,14 ir 23) šaknų viršūnės pakenktos lėtinio periodontito, kuris susidarė ne kaip karieso komplikacija, o dėl dantų nudilimo. Apatinio žandikaulio alveolinė atauga atrofavusis (2 laipsnio), tačiau konkrementų nėra.

Stebina tai, kad jau akmens amžiuje kariesas pakenkdavo kelis to paties danties paviršius, ypač ties emalio ir cemento jungtimis. Kontaktinių paviršių kariesas nepasiekia kramtomojo paviršiaus. Prie emalio ir cemento jungties prasidėjęs procesas skverbiasi gilyn į danties minkštimą, ir taip susidaro komplikuotas kariesas. Galima manyti, jog akmens amžiaus žmonių emalis buvo atsparesnis kariesui.

Sprendžiant iš alveolinės ataugos atrofijos laipsnio, visi Plinkaigalio žmonės sirgo parodontoze. Kadangi konkrementų nebuvo, ligos eiga bus buvusi lėta.

Taigi, nors Plinkaigalio žmonės mirė senyvo amžiaus ir jų dantys labai nudilę, vis dėlto iš M^1 vainiko modulio matyti, kad jie buvo makrodantai (M cor M^1 — 10,95). Aukštas M^2 vainiko indeksas (I cor M^2 — 120,4) rodo, jog dantys turėję būti europidinio tipo.